

DOI: <https://doi.org/10.32782/978-966-2384-21-5-9>

4.2. Вовк М.В.

Актуальні аспекти управління якістю агропромислової продукції у контексті євроінтеграційних процесів

4.2.1. Економічний зміст категорії якості та особливості управління нею

Спад виробництва та зниження економічного потенціалу України в нинішніх умовах негативно впливають на якість і конкурентоспроможність вітчизняних товарів, робіт і послуг, а також на впровадження сучасних методів управління якістю. На даному етапі розвитку української економіки успішне функціонування підприємства залежить від його здатності виробляти високоякісну продукцію, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності на внутрішніх і зарубіжних ринках збуту [1, с. 60].

Тому першочерговим завданням для досягнення конкурентоспроможності продукції й успішного функціонування в сучасних умовах мілливого ринкового середовища є впровадження сучасних систем управління якістю на агропромислових підприємствах. Адже у багатьох галузях Європейського Союзу сертифікація продукції є невід'ємною частиною діяльності підприємств. В умовах ринкової економіки підприємства стикаються з жорсткою конкуренцією, де перевагу матимуть ті, чия продукція має вищу якість порівняно з конкурентами.

Метою впровадження системи управління якістю є практичне застосування та розробка рекомендацій щодо управління якістю продукції на підприємстві в умовах вступу України до ЄС. Для досягнення цієї мети необхідно сформулювати такі компоненти системи управління якістю, як політику у сфері якості, цілі якості, використання ресурсів, контроль якості, забезпечення якості, а також поліпшення якості та впровадження всіх необхідних дій з контролю якості виробленої продукції, процесу або послуги як в межах, так і за межами підприємства, а також регулярно оцінювати результати порівняно з поставленими цілями [2, с. 14].

Проте, на сьогоднішній день при виході на зовнішні ринки вітчизняні товаровиробники аграрної продукції стикаються з певними проблемами. І найголовнішою з них є відповідність стандартам системи управління якістю, які існують у Європейському Союзі. Це вимагає гармонізації національних законодавств та нормативно-правових актів з вимогами ЄС.

Наступним кроком має стати розвиток ефективної системи контролю та сертифікації якості аграрної продукції, що відповідатиме вимогам ЄС. Даний процес мав би включати акредитацію лабораторій, проведення аудитів та видання сертифікатів відповідності.

Певну перешкоду становлять і технологічні аспекти. Адже удосконалення системи управління якістю вимагає впровадження сучасних технологій та інновацій в аграрному секторі, а саме впровадження систем автоматизації, моніторингу та ранжування продукції, що дозволить забезпечити контроль якості на всіх етапах виробництва. Для забезпечення цього процесу потрібний кваліфікований кадровий потенціал, який розуміється на сучасних підходах до якості та стандартів Європейського Союзу. Необхідно забезпечити навчання та підготовку фахівців, а також сприяти обміну знаннями та досвідом з європейськими країнами.

Водночас удосконалення системи управління якістю вимагає інвестицій в аграрний сектор. Особливо необхідними є фінансова підтримка впровадження інноваційних технологій, підвищення кваліфікації персоналу, оновлення інфраструктури та забезпечення відповідності стандартам.

Дослідженнями проблем якості на підприємствах займається багато вітчизняних учених. Деякі з них спеціалізуються на проблемах управління якістю та безпекою харчових продуктів. У даному аспекті цікавою є праця українських вчених щодо дослідження основних аспектів продовольчої безпеки з огляду на втрати харчової сировини в продовольчому ланцюзі на різних етапах виробництва [3, с.63]. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, питання удосконалення управління якістю агропромислової продукції в контексті євроінтеграції продовжує викликати жваві дискусії серед науковців.

Відповідно до міжнародного стандарту *ISO 9000:2015* «Системи менеджменту якості» якість продукції та послуг організації визначається їх здатністю задовольнити споживачів і їх очікуванням і неочікуваним впливом на відповідні зацікавлені сторони [4]. Тобто, як зазначає О. Білан, основною метою виробництва якісної продукції є задоволення потреб споживачів [5, с.57].

У своєму дослідженні Пархоменко В. М. визначає основні аспекти, що стосуються економічної сутності категорії якості. Він зазначає, що:

- ❖ якість продукції (послуги) визначає її споживчу вартість;
- ❖ якість продукції включає сукупність властивостей, які визначають її здатність задовольняти потреби особистості й виробничі потреби відповідно до призначення продукції;
- ❖ якість є критерієм для виміру рівня активності підприємства, таких як собівартість, прибуток, рентабельність, ціна, конкурентоспроможність продукції та підприємства [6, с.94].

На думку О. Білан, якість продукції є сукупністю характеристик, які відображають необхідні споживчі властивості. Кількість цих характеристик і їх значення в першу чергу залежать від потреб та очікувань споживачів. Тому на етапі інвестиційного планування важливо чітко визначити всі характеристики майбутньої продукції та їх кількісні значення, які відповідатимуть усім необхідним вимогам споживачів. У своїх наступних дослідженнях вона зазначає, що головним викликом, з яким стикаються вітчизняні товаровиробники, є досягнення прийнятного рівня собівартості при виробництві продукції високої якості [5, с.57].

Для досягнення оптимального рівня якості продукції необхідно знайти найкраще співвідношення між різними чинниками й умовами, що впливають на якість. Ці чинники та умови можуть діяти як окремо, так і взаємодіяти між собою, як на окремих етапах життєвого циклу продукції, так і на кількох одночасно [7, с.12].

Як уже зазначалося, якість продукції – це міра, за допомогою якої продукт або послуга задовольняє встановлені вимоги, специфікації, стандарти та очікування споживачів. Це оцінка того, наскільки продукт відповідає своєму призначенню і як ефективно він виконує свої функції.

Якість продукції визначається різними чинниками, включаючи надійність, функціональність, ефективність, безпеку, зручність використання та задоволення споживачів. Оцінка якості може включати такі аспекти, як зовнішній вигляд, міцність, довговічність, точність, упакування, сертифікацію та інші технічні характеристики.

Для більшості підприємств якість продукції є важливим фактором успіху, оскільки якісні продукти забезпечують задоволення споживачів, зберігають і підвищують репутацію підприємства, зменшують витрати на гарантійне та післяпродажне обслуговування і сприяють збільшенню продажів і лояльності споживачів.

На сьогоднішній день підвищення рівня якості продукції (послуг) є об'єктивною потребою і обумовлене кількома факторами:

- ❖ Якість продукції стає одним з вирішальних факторів для підвищення ефективності виробництва та інтенсивного розвитку економіки загалом.
- ❖ Виробництво низькоякісної продукції призводить до значних економічних збитків як для окремих підприємств, так і для національної економіки в цілому.
- ❖ Психологія споживача та його вимоги до якості продукції змінюються.
- ❖ Якість є одним з найважливіших факторів конкурентоспроможності продукції, особливо в умовах зростаючої конкуренції за ринки збуту [8, с.65].

Якість продукції можна зазначати описом її характеристик, які формуються під час досліджень, розробки та безпосереднього виробництва. Вимоги до якості продукції, які є важливими для споживача, повинні бути повністю відображені у супровідній документації. Після виконання усіх вимог на етапі розробки продукту необхідно також забезпечити їх виконання під час виробництва. Це приводить до виготовлення продукції, яка відповідає запланованим значенням показників якості [5, с.57].

Оцінка якості продукції являє собою процес, що складається з декількох операцій. Цей процес включає вибір показників якості продукції, які підлягають оцінці, визначення значень цих показників та їх порівняння з базовими, зразковими значеннями [9, с.351].

Існують різні методи оцінювання якості продукції, які допомагають з'ясувати її рівень з різних позицій. Сюди можна віднести такі методи, як: диференційний, комплексний та експертний.

Диференційний метод оцінювання якості продукції передбачає визначення окремих показників якості для оцінки продукту. Проте одним з недоліків диференційного методу оцінки рівня якості є складність прийняття рішень з урахуванням значень багатьох окремих показників якості, оскільки їх кількість може бути нескінченно великою. Крім того, важко оцінити загальний рівень якості, оскільки за допомогою диференційного методу можна однозначно стверджувати лише про досягнення базового рівня за певними показниками якості, але не можна зробити висновків про інші показники.

Комплексний метод ґрунтується на розрахунках групових та інтегральних показників якості, що дозволяє оцінити продукт в цілому з урахуванням різних аспектів його якості. Методика комплексної оцінки рівня якості базується на припущенні про нерівну важливість окремих корисних властивостей, які порівнюються між собою. Недолік полягає в складності точного визначення значення цих властивостей. Крім того, до недоліків комплексного методу можна додати можливість “прикриття” низького рівня одних властивостей шляхом підвищення рівня інших, що може вплинути на об'єктивність оцінки.

Експертний метод спирається на інтуїцію та досвід експертів для оцінки якості продукції. Цей метод дозволяє отримати оцінку на основі професійних знань та експертної думки. Недолік цього методу полягає у тому, що узагальнений показник якості може недостатньо повно враховувати всі суттєві властивості продукції [10, с.26]. Отже, враховуючи вищенаведене, кожен з перелічених методів оцінювання якості продукції має як свої позитивні сторони, так і недоліки.

Якість продукції можна виявити також через її властивості. Властивість є об'єктивною особливістю продукту, яка може проявлятися під час

його створення, використання або споживання. Властивості, у свою чергу, характеризуються показниками якості продукції. Ці показники надають кількісну характеристику одній або кільком властивостям товару, що визначають його якість відповідно до певних умов створення, використання або споживання. Тут важливо виділити певні рівні якості продукції і оцінити їх. Оцінка якості продукції передбачає визначення абсолютного, відносного, перспективного й оптимального рівнів якості (рис. 4.1).

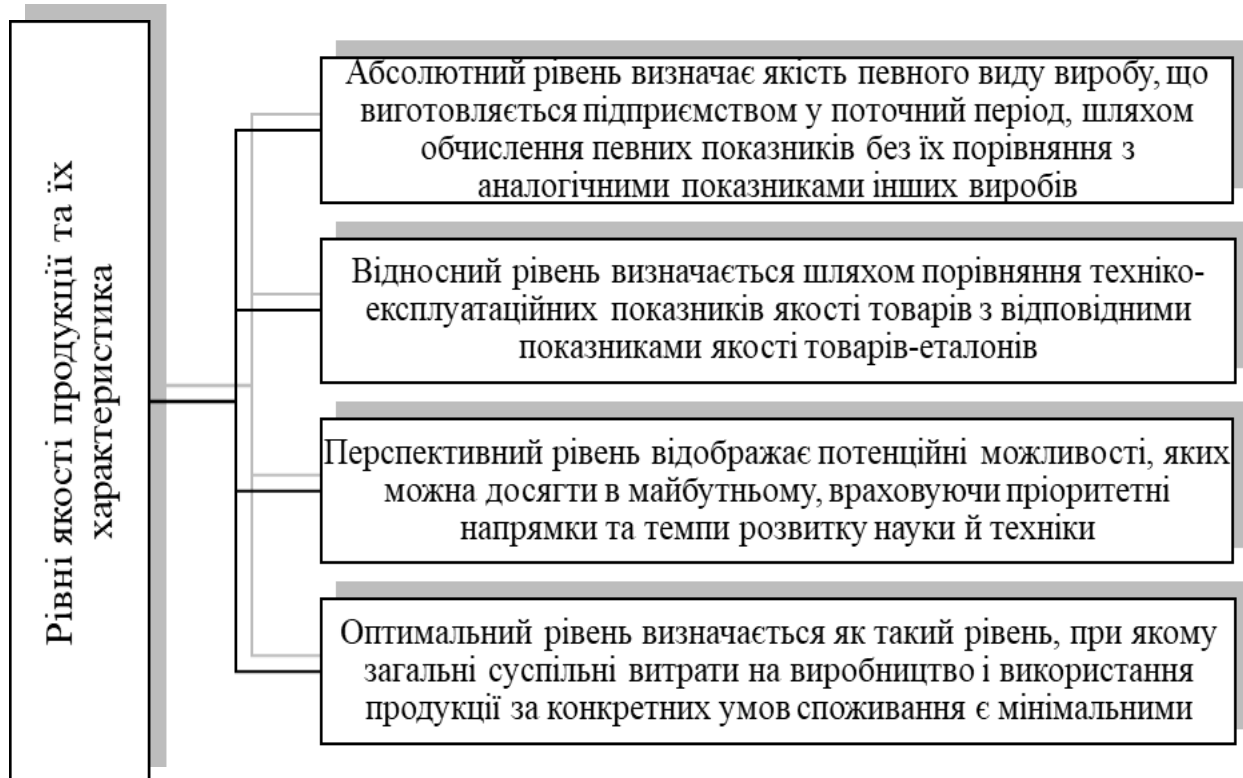

Рис. 4.1. Характеристика рівнів якості продукції.

Джерело: [11].

На якість аграрної продукції в Україні впливає цілий ряд факторів. Основні з них включають:

- ❖ Агрокліматичні умови – погодні умови, кліматичні зміни, сезонність та природні фактори можуть впливати на якість сільськогосподарських культур. Наприклад, зміна вологості, температури, вітру та опадів може мати вплив на ріст, розвиток та якісні показники сільськогосподарських культур.
- ❖ Генетичний матеріал – використання високоякісного генетичного матеріалу, такого як насіння, впливає на якість вирощеної аграрної продукції. Відбір сортів, гібридів та селекційних ліній з високою продуктивністю, стійкістю до хвороб та шкідників, а також властивостями, які суттєві для споживачів, є важливим фактором.

- ❖ Використання агротехнологій – використання сучасних агротехнологій, таких як правильне застосування добрив, засобів захисту рослин, оптимальне поливання та обробка ґрунту, може позитивно впливати на якість аграрної продукції. Відповідне використання технологій дозволяє забезпечити належні умови для росту рослин та запобігти розвитку хвороб і шкідників.
- ❖ Використання пестицидів та агрохімікатів – неконтрольоване або неправильне використання пестицидів та агрохімікатів може негативно впливати на якість аграрної продукції. Необхідно дотримуватися правил їх застосування, рекомендацій та дозування, щоб гарантувати безпечну якість продукції.
- ❖ Управління ґрунтом – якість ґрунту, його родючість, стан ерозії та забруднення можуть впливати на якість аграрної продукції. Збереження родючості ґрунту, використання екологічно чистих методів обробки та догляду за ґрунтом є важливими факторами для забезпечення якості продукції.
- ❖ Системи контролю та сертифікації – впровадження систем контролю та сертифікації, які включають стандартизацію, вимоги до якості та безпеки продукції, допомагають забезпечити високу якість аграрної продукції та відповідність міжнародним стандартам.

Ці фактори взаємодіють між собою і впливають на якість аграрної продукції в Україні. Їх правильне управління та врахування допомагають досягти високої якості та безпеки продуктів, що задовольняють потреби споживачів.

На думку автора, показники якості агропромислової продукції також можна згрупувати таким чином:

- ❖ фізичні характеристики: розмір, форма, колір, текстура, вага тощо;
- ❖ хімічний склад: вміст поживних речовин (білків, жирів, вуглеводів), вітамінів, мінералів;
- ❖ органолептичні властивості: смак, аромат, консистенція, зовнішній вигляд, крихкість тощо;
- ❖ мікробіологічна безпека: вміст бактерій, грибків, вірусів або інших мікроорганізмів, що можуть бути шкідливими для здоров'я;
- ❖ вміст залишків пестицидів та інших хімічних речовин: оцінюється рівень залишків хімічних засобів захисту рослин та інших хімічних речовин, що можуть потрапити в продукцію;
- ❖ відповідність стандартам та регуляторним вимогам: перевіряється, чи відповідає продукція встановленим стандартам і нормам безпеки та якості.

Це лише деякі з показників якості продукції, адже вони можуть варіюватися залежно від конкретних видів продукції, вимог споживачів та регу-

ляторних органів. Тому запровадження ефективної узгодженої системи управління якістю та дотримання її вимог є необхідною вимогою при виході продукції на зовнішні ринки та утримання конкурентних позицій.

Як зазначають у своїй праці Кузьома В. В. та Павлюк С. І., «... якщо якість продукції (товару) збігається або навіть перевищує очікування споживачів, то підприємство забезпечить собі належний рівень конкурентоспроможності та утримання споживачів, уникаючи їх відтоку» [12, с.254].

Система управління якістю продукції є найбільш важливим і унікальним фактором, який впливає на підвищення конкурентоспроможності. Це пояснюється тим, що якість, разом з ціною, гарантіями, термінами постачання та сервісом, є найбільш вагомим елементом конкурентоспроможності продукції [13, с.72]. Висока якість продукції дозволяє задовольняти потреби й очікування споживачів. Коли продукт відповідає високим стандартам якості, споживачі отримують надійний, функціональний та відповідний до їх потреб продукт. Це, звичайно, позитивно впливає на задоволеність клієнтів, їх лояльність та репутацію підприємства.

Варто зазначити, що якість може стати й основною конкурентною перевагою підприємства. Коли продукт має високу якість, він може вирізнитися серед конкурентів і займати сильну позицію на ринку. Висока якість може залучити більше клієнтів і допомогти зберегти вже наявних, що сприяє збільшенню частки на ринку та прибутковості. Це, в свою чергу, може сприяти зменшенню витрат на ремонти, повернення продукції або витрат на післяпродажне обслуговування, що дозволить підприємству суттєво знизити частину витрат і покращити ефективність виробництва. Якісна продукція також може мати більш тривалий термін придатності, що дозволяє зменшити зношуваність і заміну продукту, знижуючи загальні витрати для клієнтів.

Висока якість продукції сприяє побудові позитивної репутації бренду. Якщо підприємство відоме своєю високою якістю, це створює довіру серед споживачів і збільшує його привабливість. Репутація бренду може стати суттєвою конкурентною перевагою і сприяти залученню нових клієнтів.

4.2.2. Адаптивність національної системи управління якістю агропромислової продукції до європейських вимог

Що стосується якості аграрної продукції, то вона має свої особливості, проте також є визначальним чинником для її конкурентоспроможності на ринку. Автор пропонує детальніше розглянути основні аспекти, які пояснюють, як якість впливає на конкурентоспроможність аграрної продукції.

По-перше, з кожним роком споживачі стають все більш вимогливими до якості продуктів, зокрема аграрного виробництва, які вони споживають. Саме висока якість продукції, така як свіжість, смак, текстура та безпека, задовольняють потреби більшості споживачів. Це створює перевагу для аграрних підприємств, які можуть пропонувати якісну продукцію, що відповідає очікуванням споживачів. Доведеним є той факт, що висока якість продукції сприяє побудові довіри споживачів до конкретного бренду. Якщо підприємство має репутацію надійного та якісного постачальника, це сприяє збереженню та залученню нових клієнтів. Довіра споживачів є ключовим елементом конкурентоспроможності, оскільки вона впливає на їх вибір продукту та лояльність до бренду.

По-друге, у багатьох країнах існують нормативи та стандарти, які встановлюють вимоги до якості аграрної продукції. Відповідність цим вимогам є необхідною умовою для отримання потрібних ліцензій та сертифікатів, які дозволяють експортувати продукцію на міжнародні ринки. Виробники агропромислової продукції, які застосовують систематичний та суворий контроль якості, є більш затребуваними на ринку. Адже це дає споживачам впевненість у придбанні справді якісного продукту цього підприємства. Наявність внутрішнього контролю якості дозволяє швидко виявляти та усувати можливі проблеми з якістю, що сприяє збереженню довіри споживачів. Тому, якщо аграрне підприємство відповідає певним стандартам якості, воно отримує доступ до міжнародних ринків, що робить його більш конкурентоспроможним.

По-третє, використання сучасних інноваційних технологій може покращити якість аграрної продукції. Наприклад, впровадження сучасних методів обробки ґрунту, застосування ефективних засобів захисту рослин або використання спеціалізованих систем контролю може покращити врожайність та якість продукції. Це дозволяє аграрному підприємству знайти свою більш вигідну нішу на ринку.

У цілому, якість аграрної продукції є ключовим фактором для її конкурентоспроможності. Вона впливає на задоволення споживачів, репутацію бренду, доступ до міжнародних ринків та здатність підприємства витримувати конкуренцію.

Варто зазначити, що європейські споживачі все більше звертають увагу на якість продуктів, їх безпеку та харчову цінність. Вони вимагають продуктів високої якості, які відповідають стандартам щодо харчової безпеки, етики виробництва та стійкості до хімічних речовин. Якщо аграрна продукція відповідає цим вимогам, вона має перевагу на ринку та більше шансів залучити споживачів. На сьогоднішній день на європейських ринках Україна конкурує з такими країнами, як Німеччина, Франція, Нідерланди та інші. Ці країни відомі своєю високою якістю

продукції аграрного виробництва. Щоб бути конкурентоспроможною, вітчизняна продукція повинна вирізнятися аналогічною високою якістю. Адже якість аграрної продукції впливає на імідж країни в очах споживачів та партнерів. Якщо українська аграрна продукція буде відома своєю високою якістю та безпекою виробництва, це сприятиме позитивному сприйняттю України як надійного та високоякісного постачальника та може відкрити нові можливості для експорту українських аграрних продуктів на європейські ринки.

Для цього на рівні держави необхідно впровадити стандарти якості продукції, які відповідатимуть міжнародним стандартам. Це надасть можливість вирівняти торговельний баланс, зменшити обсяг імпорту, запобігти появі низькоякісних та недорогих імпортних продуктів харчування, а також сприятиме підвищенню якості вітчизняних продуктів, які будуть конкурентоспроможними на зовнішньому ринку.

Дотримання стандартів якості продукції аграрного сектору є міжнародними зобов'язаннями, що були підтверджені після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Згідно з угодою, передбачається максимальна адаптація національної системи технічного регулювання до європейської моделі. Ця система має забезпечити доступ до ринку високоякісної продукції і гарантувати безпечність харчових продуктів для споживачів. Система технічного регулювання включає обов'язкові вимоги щодо безпеки харчової продукції. Таким чином, Україна має всі передумови для наближення національних нормативно-правових баз до вимог ЄС і максимальної гармонізації системи технічного регулювання з метою полегшення доступу до європейських ринків [7, с. 12].

З метою реалізації більш тісних економічних взаємовідносин у системі товарообміну між Україною та ЄС постає питання контролю якості харчових продуктів, де основна роль відводиться системі технічного регулювання, адаптація якої передбачає здійснення таких кроків [14]:

1. Аналіз національної законодавчої бази – на цьому етапі необхідно передусім виявити наявні суперечності між законодавством ЄС та України у сфері регулювання виробництва харчових продуктів та особливо акцентувати увагу на посиленні відповідальності виробників харчової продукції за порушення нормативних вимог до їх якості та безпеки, а також забезпечити доступність інформації для споживачів щодо складу цих продуктів.

2. Гармонізація стандартів якості – тобто адаптація національних стандартів до стандартів якості, прийнятих у ЄС [15], у результаті якої з державного бюджету регулярно виділяються кошти на виконання робіт зі стандартизації в АПК України.

3. Впровадження технічних регламентів, яке передбачає розроблення нормативно-правових актів, де мають бути зазначені способи виробництва продукції, її складники та їх характеристика тощо.

4. Ринковий нагляд з боку держави за обов'язковим дотриманням стандартів якості продукції, де насамперед основна увага має приділятися забезпеченню високого рівня захисту інтересів та безпеки споживачів.

Інтеграція України в європейське співтовариство вимагає визначення ефективної політики забезпечення якості продукції на підприємствах, зокрема впровадження сучасних методів управління якістю, які були би визнаними в Європі та у світі [16, с.54]. Багато міжнародних ринків мають стандарти якості, яких необхідно дотримуватися. Якщо продукція відповідає вимогам цих стандартів, підприємство може мати доступ до нових ринків збуту, укласти угоди з великими клієнтами або отримувати сертифікати, що підтверджують якість його продукції.

Що стосується історичних аспектів запровадження системи управління якістю продукції агровиробництва в Україні, то можна виділити наступні етапи:

1 етап – початок 1990-х років: після здобуття незалежності України в 1991 році розпочався перехідний період у розвитку аграрного сектору. У цей період відбувалися зміни в економічній системі, включаючи введення ринкових принципів, приватизацію та лібералізацію сільського господарства;

2 етап – перші законодавчі кроки: у 1994 році було прийнято Закон України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольства", який став основою для встановлення системи управління якістю в аграрному секторі. Закон визначив вимоги до якості та безпеки харчових продуктів і встановив процедури сертифікації та контролю якості;

3 етап – упровадження міжнародних стандартів. З посиленням інтеграції України до світових економічних процесів було важливо впровадити міжнародні стандарти якості. Зокрема, були впроваджені стандарти ISO 9000 серії, які визначають вимоги до систем управління якістю;

4 етап – розвиток інфраструктури сертифікації. З появою попиту на сертифікацію якості аграрної продукції розвивалася інфраструктура сертифікаційних організацій. Було створено ряд національних та міжнародних сертифікаційних організацій, які забезпечували відповідну акредитацію та контроль процесу сертифікації;

5 етап – зростання споживчої свідомості і попиту та якісну продукцію. З часом українські споживачі стали більш свідомими стосовно якості та безпеки харчових продуктів. Попит на якісну аграрну продукцію зріс, що стимулювало виробників впроваджувати системи управління якістю;

6 етап – інтеграція до Європейського Союзу. Україна прагне вступити до Європейського Союзу, що вимагає відповідності європейським стандартам якості. Для досягнення цієї мети Україна активно працює над гармонізацією своїх законодавчих актів і стандартів з європейськими.

Відомо, що Україна дотримується різноманітних систем управління якістю аграрної продукції, які базуються на міжнародних стандартах та національних законодавчих актах. Очевидно, що одним з найвідоміших і широко використовуваних стандартів є система управління якістю *ISO 9001*.

ISO 9001 є міжнародним стандартом, що визначає вимоги до системи управління якістю. Він застосовується в багатьох країнах, включно з Україною, і використовується для забезпечення високої якості продукції та задоволення потреб споживачів. Підприємства можуть отримати сертифікат відповідності *ISO 9001*, що свідчить про те, що їх система управління якістю відповідає вимогам стандарту.

Наша держава також розробила власну національну систему управління якістю, яка визначена в законодавчих актах. Наприклад, Закон України “Про захист прав споживачів” встановлює вимоги до якості товарів і послуг, а також права споживачів на гарантію та відшкодування збитків [17].

Крім того, в окремих галузях України можуть існувати спеціалізовані системи управління якістю. Наприклад, у сфері харчової промисловості поширена система НАССР (*Hazard Analysis and Critical Control Points*), яка визначає вимоги до безпеки харчових продуктів [18, 19].

Однак, слід зауважити, що конкретна система управління якістю продукції може варіюватися залежно від підприємства, галузі й регулятивних вимог. Кожен товаровиробник самостійно встановлює свою систему управління якістю, засновану на відповідних стандартах та вимогах.

Вітчизняну аграрну продукцію можна вважати доволі безпечною та якісною, адже вона визнана великою кількістю країн. Завдяки високим стандартам перевірки якості більшість агропромислової продукції проходить європейську сертифікацію. Відомо, що доволі інтенсивно експортується молочна продукція та насіннєвий матеріал. Завдяки високій якості продукції для вітчизняних товаровиробників відкрилися нові ринки ЄС, Китаю, Саудівської Аравії, Єгипту та ін. Ці процеси відбуваються завдяки високій оцінці національної системи якості та харчової безпеки. Крім того, зменшується кількість дозвільних процедур та ліцензій, які розглядалися як чинник корупції в секторі АПК. За останні декілька років було скасовано 42 дозвільних документи в аграрній галузі та внесено понад 50 змін до законодавства.

Проте все ще існують певні бар’єри щодо збуту аграрної продукції. До них можна віднести:

- ❖ Розбіжності в стандартах – міжнародні стандарти якості можуть відрізнятися від національних стандартів України. Це може створювати перешкоди для експорту аграрної продукції, оскільки необхідно відповідати вимогам кожного конкретного ринку.
- ❖ Сертифікація та акредитація – для вивезення аграрної продукції за кордон необхідно отримати сертифікати відповідності, що вимагають витрат часу, грошей та зусиль. Процес сертифікації та акредитації може бути складним та вимагати документальної підтримки.
- ❖ Вимоги до якості та безпеки – міжнародні ринки можуть мати високі вимоги до якості та безпеки аграрної продукції. У разі невідповідності цим вимогам українські виробники можуть зіткнутися з обмеженнями або відмовою в доступі до таких ринків.
- ❖ Логістичні проблеми – транспортні та логістичні проблеми, такі як високі витрати на транспортування [20] та недостатня інфраструктура, можуть ускладнити експорт аграрної продукції з України до міжнародних ринків.
- ❖ Бюрократичні процедури – пов'язані з експортом аграрної продукції бюрократичні процедури та складність митного оформлення можуть стати перешкодою для збуту продукції за кордон.

Для подолання цих бар'єрів важливо покращувати внутрішню систему якості, адаптувати її до міжнародних стандартів, сприяти сертифікації та акредитації за міжнародними вимогами, розвивати логістичну інфраструктуру [21] та спрощувати бюрократичні процедури. Крім того, активна участь українських виробників у міжнародних виставках та ярмарках може сприяти популяризації та збуту аграрної продукції.

Крім вищезазначених бар'єрів, на сьогоднішній день Україна зіткнулась з рядом проблем щодо експорту аграрної продукції через російсько-українську війну. Військові дії призвели до втрати доступу до певних ринків збуту. Також війна призвела до порушення транспортних зв'язків, зниження безпеки та збільшення перешкод для перевезення товарів. Це ускладнило логістику експорту аграрної продукції та підвищило витрати на транспортування [22, 23].

Військові дії суттєво позначилися й на економічній ситуації в країні. Високий рівень інфляції, валютні коливання та зростання цін на енергоносії вплинули на вартість виробництва та конкурентоспроможність аграрної продукції.

Неспростовним є той факт, що війна призвела до втрати частини аграрної інфраструктури, а також до зниження обсягів виробництва та врожаю. Це, в свою чергу, призвело до скорочення можливостей для експорту аграрної продукції. У контексті військових дій виникли додатко-

ві митні обмеження та проблеми при перетині кордону, що також ускладнило експорт аграрної продукції.

Проте, незважаючи на такі суттєві проблеми, спричинені військовими діями з боку країни-агресора, Україна зуміла реорганізувати свої експортні потоки, залучити нові ринки збуту, впровадити реформи та посилити підтримку аграрного сектору.

З огляду на поглиблення економічних зв'язків у системі товарообміну між Україною та Європейським Союзом сьогодні гостро постає потреба в контролі якості харчових продуктів, де ключову роль відіграє система технічного регулювання. Адаптація цієї системи передбачає виконання низки кроків, перелічених у *таблиці 4.3*.

Таблиця 4.3.

Покрокові шляхи адаптації системи технічного регулювання контролю якості харчових продуктів

Назва	Шляхи адаптації
<i>Крок 1</i> – аналіз національної законодавчої бази	На цьому етапі необхідно перш за все виявити суперечності між законодавством ЄС та України у сфері регулювання виробництва харчових продуктів і зосередитися на посиленні відповідальності виробників за порушення нормативних вимог до якості та безпеки продуктів, а також забезпечити доступність інформації для споживачів щодо їх складу.
<i>Крок 2</i> – гармонізація стандартів якості	Адаптація національних стандартів до стандартів якості, що прийняті в ЄС. Для цього регулярно виділяються кошти з державного бюджету на стандартизацію в аграрно-промисловому комплексі України.
<i>Крок 3</i> – впровадження технічних регламентів	Розробка нормативно-правових актів, у яких повинні бути визначені способи виробництва, складові та характеристики продукції.
<i>Крок 4</i> – державний моніторинг стандартів якості	Державний моніторинг на ринку щодо обов'язкового дотримання стандартів якості продукції, з основною увагою на захист інтересів та безпеку споживачів.

Згруповано на основі джерела [14, с. 143–145].

У контексті перспективи вступу нашої держави до Європейського Союзу, автором було проведено аналіз основних вимог законодавства Європейського Союзу щодо безпеки та якості товарів [19, 24, 25]. Було розглянуто вимоги, які стосуються процесу виробництва, зберігання та постачання товарів вітчизняного аграрного виробництва (*таблиця 4.4*).

Аналіз вимог законодавства Європейського Союзу щодо безпеки та якості товарів дозволить українським підприємствам удосконалити свою систему управління якістю та відповідати міжнародним стандартам, що сприятиме їх конкурентоспроможності на європейських ринках.

У Європі та в усьому світі існує кілька основних систем якості, які широко використовуються в різних країнах і галузях. Основні системи якості включають:

- ❖ *ISO 9001* – це міжнародний стандарт, який встановлює вимоги до системи управління якістю в організаціях. Він покриває всі аспекти управління якістю, включаючи керівництво, виробничі процеси, ризики та постійне удосконалення. *ISO 9001* широко застосовується у багатьох країнах Європи та по всьому світу.
- ❖ *ISO 14001* – цей міжнародний стандарт встановлює вимоги до системи управління довкіллям. Він спрямований на забезпечення сталого розвитку та мінімізацію негативного впливу діяльності організацій на довкілля.

Таблиця 4.4.

Аналіз основних вимог законодавства Європейського Союзу
щодо безпеки та якості товарів

Основні аспекти	Вимоги
Системи управління якістю	Законодавство ЄС вимагає від підприємств розробки та впровадження систем управління якістю, які забезпечують дотримання встановлених стандартів та вимог. Це може включати використання сертифікованих систем якості, таких як <i>ISO 9001</i> .
Специфікації та маркування	ЄС встановлює обов'язкові вимоги до специфікацій та маркування товарів. Це включає зазначення інформації про склад продукту, дату виробництва, термін придатності, країну походження тощо.
Безпека та стандарти якості	Законодавство ЄС містить норми безпеки та встановлює стандарти якості для різних видів товарів. Ці стандарти включають вимоги до фізичних, хімічних та мікробіологічних характеристик товарів.
Система трасування	ЄС вимагає наявності системи трасування, яка дозволяє відстежувати походження продукту та контролювати всі етапи його виробництва, переробки та постачання.
Аудити та сертифікація	Законодавство ЄС передбачає проведення аудитів та сертифікацію підприємств, що виробляють або постачають товари, щоб переконатися у їх відповідності встановленим стандартам.

- ❖ *ISO 45001* – цей стандарт стосується системи управління охороною праці та безпекою. Він визначає вимоги до створення безпечних та здорових умов праці для працівників та управління ризиками. *ISO 45001* є широко застосовуваним стандартом у різних секторах промисловості та послуг.
- ❖ *Six Sigma* – це методологія та система управління якістю, яка спрямована на виявлення та зменшення варіацій у процесах виробництва та послуг. *Six Sigma* базується на дослідженнях даних, статистиці та інструментах якості, щоб досягти високої якості продукції та процесів.
- ❖ *Total Quality Management (TQM)* – це філософія та система управління якістю, яка орієнтована на задоволення потреб споживачів та покращення усіх аспектів діяльності організації. *TQM* включає у себе різні підходи, методи та інструменти, такі як контроль якості, участь персоналу, покращення процесів та сталі вдосконалення.

У таблиці 4.5 наводиться порівняння основних систем якості, що використовуються в Україні та світі.

Таблиця 4.5

Порівняльна таблиця основних систем якості в Україні та світі

<i>Система якості</i>	<i>Україна</i>	<i>Світ</i>
<i>ISO 9001</i>	Використовується широко	Використовується широко
<i>ISO 14001</i>	Використовується широко	Використовується широко
<i>ISO 45001</i>	Використовується широко	Використовується широко
<i>Six Sigma</i>	Застосовується обмежено	Використовується широко
<i>Total Quality Management</i>	Застосовується обмежено	Використовується широко
<i>HACCP</i>	Використовується в харчовій галузі	Використовується в харчовій галузі та інших секторах, пов'язаних із безпекою харчових продуктів
<i>GMP (Good Manufacturing Practice)</i>	Використовується у фармацевтичній та харчовій галузях	Використовується у фармацевтичній та харчовій галузях

Ця таблиця наводить порівняння використання різних систем якості в Україні та світі. Варто зазначити, що розповсюдженість та використання цих систем може варіюватися в різних галузях та організаціях. Деякі системи, як *ISO 9001*, *ISO 14001* та *ISO 45001*, широко використовуються

ються як в Україні, так і в інших країнах. Деякі системи, такі як *Six Sigma* та *TQM*, можуть застосовуватися обмежено залежно від сектору та підприємства. *HACCP* і *GMP* є специфічними системами, які частіше використовуються в харчовій та фармацевтичній галузях відповідно.

Як відомо, найбільше експортуються продукти вітчизняного аграрного виробництва, такі як зерно (пшениця, кукурудза, соя), олійні культури (соняшник, соя), м'ясо (свинина, птиця, яловичина), молочні продукти (молоко, сир), фрукти та овочі (яблука, груші, помідори, морква) та інші продукти. Тому проаналізуємо детальніше застосування систем якості, які використовуються для експорту аграрної продукції.

Система *GlobalGAP* – це міжнародна система сертифікації, яка встановлює стандарти безпеки та якості для сільськогосподарських продуктів. *GlobalGAP* є затребуваною системою для виробників овочів, фруктів, зерна та інших продуктів, які експортуються в Європу та інші країни. На думку автора, саме система *GlobalGAP* дає перспективи українським агровиробникам. Адже *GlobalGAP* є єдиним стандартом, що встановлює специфічні вимоги для первинних виробників. Цей документ спрямований на зменшення ризиків у сільському господарстві шляхом контролю за усім виробничим циклом. Сертифікат *GlobalGAP* гарантує, що конкретний продукт виготовлено зі строгим дотриманням усіх рекомендацій та вимог, і він не містить небезпечних речовин біологічного, хімічного та фізичного походження.

Систему якості *GlobalGAP* запровадили європейські роздрібні торговельні мережі ще 15 років тому. Тоді вміст пестицидів у продуктах, що продавалися в супермаркетах, не контролювався. Це негативно впливало на здоров'я споживачів та псувало репутацію торговельних закладів. Тому було введено єдині стандарти та правила виробництва та постачання продуктів до супермаркетів у Європі. Перші господарства, що отримали сертифікат відповідності *GlobalGAP*, з'явилися у 2003 році. З 2004 року цей процес став масовим, а з 2006 року набув міжнародного значення. На сьогодні сертифіковані виробники з більш ніж 100 країн відповідають вимогам *GlobalGAP*, а загальна кількість сертифікованих господарств становить приблизно 100 000. Лідерами за кількістю сертифікованих господарств є Італія, Іспанія та Нідерланди. Загалом, рослинні продукти становлять 74% сертифікованої продукції, тваринництво – 17%, аквакультура – 9% [26].

Для отримання сертифіката *GlobalGAP* виробник повинен пройти через три етапи. Перший етап – визначення галузі сертифікації, де виробник обирає вид діяльності або продукт, який буде сертифікуватися. На другому етапі проводиться попередній аудит для оцінки поточного статусу, включаючи контрольні точки та критерії відповідності. Для отримання

мання сертифікату виробник повинен виконати основні вимоги та не менше 95% другорядних вимог. Список контрольних точок для рослинництва включає такі аспекти, як управління ділянкою, система захисту рослин, безпека праці, охорона навколишнього середовища, походження насіння та якість, безпечність харчових продуктів і використання логотипу. Аудитор оцінює відповідність кожній контрольній точці залежно від її важливості (головна або другорядна).

На цьому етапі деякі виробники відмовляються від сертифікації, оскільки не відповідають більшості вимог, а внесення необхідних змін може бути для них довготривалим або дороговартісним. Якщо власник господарства приймає позитивне рішення щодо сертифікації, він підписує контракт з сертифікаційним органом, який визнаний системою *GlobalGAP*, і надає необхідну інформацію та сплачує відповідні внески [26].

Спеціаліст з розвитку організацій виробників проєкту *USAID* “АгроІнвест” Владислав Карпенко стверджує, що українські аграрні товаровиробники стикнулися з перешкодами при впровадженні цієї системи якості. Він зазначає, що «...існують дві основні причини. Перша з них полягає в тому, що українським сільськогосподарським виробникам, зокрема тим, хто вирощує овочі та фрукти, було закрито російський ринок. Внаслідок цього вони змушені шукати нові ринки збуту, зокрема в Європі, де ринок відкритий та привабливий. Однак, тут виникає друга проблема – не вся продукція українського аграрного сектору відповідає вимогам якості, які вже прийняті в Європі та широко використовуються. А європейці довіряють системі *GlobalGAP*, яка гарантує безпечність харчових продуктів у торговельних мережах. Тому нам необхідно відповідати їхнім правилам гри. Іншою причиною є підвищені вимоги до постачальників з боку супермаркетів та гіпермаркетів в Україні, багато з яких належать європейським компаніям. Вони поступово впроваджують європейські стандарти в Україні» [26]. Поглиблює проблему повний інформаційний вакуум серед дрібних аграріїв щодо можливості виходу на європейський ринок, вимог, які цей ринок висуває та незнання з чого почати цей процес. Тому ще у 2015 році проєкт *USAID* “АгроІнвест” почав працювати над цією проблематикою, проводячи інформаційно-навчальні тренінги та готуючи інформаційні матеріали для виробників.

Незважаючи на позитивні зрушення в застосуванні цієї системи якості, на сьогоднішній день все ще існує проблема в тому, що багато виробників не готові до виконання вимог цієї системи. Дрібні та середні підприємства все ще більш орієнтовані на внутрішній ринок і мають упевненість в тому, що українці і так купують цю продукцію на внутрішньому ринку без застосування вимог системи *GlobalGAP*.

Враховуючи сучасні реалії, можна з впевненістю стверджувати, що ця позиція є хибною. Справа в тому, що українські торговельні мережі та заклади громадського харчування все більше орієнтуються на європейські стандарти. Такі стандарти вже застосовуються у “METRO”, “Ашані” та деяких інших мережах, і цей процес буде набирати обертів у майбутньому. В Україні існують підприємства, які є учасниками *GlobalGAP*, такі як мережа супермаркетів “Metro Cash and Carry” (частина *METRO Group*), “Auchan”, мережа *Billa* (частина *REWE Group*) та компанія “McDonald's Ukraine Ltd”. Постачальники сільськогосподарської продукції для цих мереж повинні пройти сертифікацію згідно з вимогами стандарту *GlobalGAP*. Зона вільної торгівлі передбачає активне входження європейських товарів на український ринок, а вони є сертифікованими і часто навіть дешевшими, ніж українські аналоги. Поки вітчизняні виробники вагаються, чи варто їм сертифікувати свою продукцію за стандартом *GlobalGAP*, європейські конкуренти заміняють їхні товари на полицях супермаркетів. До речі, у Європі саме на ініціативу торговельних мереж було розгорнуто сертифікацію *GlobalGAP* [27].

Система *HACCP* (*Hazard Analysis and Critical Control Points*) зосереджена на безпеці харчових продуктів і вимагає ідентифікації, оцінки та контролю небезпечних факторів на всіх етапах виробництва, переробки та постачання продукту. Вона часто використовується для м'ясних та молочних продуктів. Система *HACCP* базується на наукових принципах та застосовує проактивний підхід до управління безпекою харчових продуктів. Вона визначає критичні контрольні точки (ККТ) у процесі виробництва, де можуть виникнути ризики забруднення або поширення шкідливих мікроорганізмів. Контрольні точки включають етапи виробництва, обробки, зберігання та розподілу продуктів.

Процес упровадження системи *HACCP* включає кілька основних кроків. Спочатку проводиться аналіз ризиків, де ідентифікуються потенційні небезпеки та їх вплив на безпеку харчових продуктів. Наступним кроком є визначення критичних контрольних точок, де ризики можуть бути ефективно контрольовані або усунуті. Після визначення ККТ встановлюються критерії контролю, що дозволяють відстежувати та перевіряти безпеку продукту на цих етапах. Розробляються контрольні заходи, які гарантують дотримання критеріїв контролю на ККТ. Додатково встановлюються процедури ведення записів, моніторингу та верифікації для перевірки ефективності системи *HACCP*.

Система *HACCP* дозволяє гарантувати безпеку харчових продуктів шляхом попередження, виявлення та контролю ризиків на кожному етапі виробництва. Це сприяє зниженню ризику поширення харчових захворювань та забезпечує споживачам безпечні продукти харчування.

Багато підприємств харчової промисловості в Україні впроваджують і використовують систему *НАССР* для гарантування безпеки своїх харчових продуктів. Прикладами таких підприємств, які використовують систему *НАССР* в Україні, є великі м'ясопереробні компанії, такі як “МХП” і “Укрм'ясопром”, виробники молочних продуктів, такі як “Рудь” та “Молокія”, виробники хлібобулочних виробів, такі як “Хлібпром” і “Київхліб”, виробники консервованих продуктів, наприклад “Сандора” і “Грунвальд”, виробники напоїв і безалкогольних напоїв, такі як “Оболонь” і “Немирівський завод напоїв”.

Важливо зазначити, що це лише кілька прикладів підприємств, існує багато інших підприємств в Україні, які також застосовують систему *НАССР* для гарантування безпеки своїх харчових продуктів.

Система *ISO 22000* –цей стандарт міжнародної організації *ISO* встановлює вимоги до систем управління безпекою харчових продуктів. Він застосовується до всього харчового ланцюга та охоплює виробництво, переробку, розподіл та обробку харчових продуктів. *ISO 22000* базується на принципах системи управління якістю *ISO 9001*, а також на принципах аналізу ризиків і критичних контрольних точок (*НАССР*). Вона включає в себе широкий спектр елементів, таких як планування та реалізацію безпечних продуктів, управління ризиками, комунікацію з зацікавленими сторонами, виробниче середовище та стеження за продуктами після їх випуску на ринок.

Основні переваги використання Системи *ISO 22000* включають:

- ❖ гарантування безпечності харчових продуктів від постачальників до споживачів;
- ❖ зниження ризиків поширення захворювань, пов'язаних з харчовими продуктами;
- ❖ підвищення довіри споживачів до продукції організації;
- ❖ удосконалення процесів та забезпечення відповідності законодавству у галузі безпеки харчових продуктів;
- ❖ покращення ефективності виробничих процесів;
- ❖ забезпечення сталого розвитку та ефективне управління ризиками в галузі харчової безпеки.

Система *ISO 22000* може бути використана будь-якою організацією незалежно від її розміру або місця в ланцюзі постачання харчових продуктів. Вона є ефективним інструментом для досягнення високих стандартів безпеки харчових продуктів та задоволення вимог споживачів.

В Україні функціонує низка підприємств, які застосовують систему *ISO 22000* для гарантування безпеки харчових продуктів. Найвідомішими серед них є:

✓ Київський кондитерський комбінат “Рошен” – один з найбільших виробників кондитерської продукції в Україні, який впроваджує систему *ISO 22000* для гарантування безпеки та якості своїх продуктів.

✓ ТОВ “Молочна ферма Левада” – підприємство, що спеціалізується на виробництві молочної продукції. Вони також застосовують систему *ISO 22000* для гарантії безпеки та якості своєї продукції.

✓ ПАТ “МХП” – виробник хлібобулочних виробів та кондитерської продукції, який працює відповідно до стандартів системи *ISO 22000*.

✓ ТОВ “Авангард” – виробник курятини, інтегрована компанія, яка використовує систему *ISO 22000* для контролю якості та безпеки своєї продукції.

✓ Винний завод “Вітіс” – застосовує систему управління якістю *ISO 22000* для гарантії безпечності та якості своїх вин. Вони впроваджують строгий контроль над процесами виробництва, зберігання та розливу вина, а також забезпечують дотримання санітарних та гігієнічних норм.

Система *Organic Certification* використовується для експорту органічної продукції, яка вирощується без використання хімічних добрив та пестицидів. Різні країни та організації мають свої стандарти та сертифікаційні органи для органічного виробництва. Система сертифікації органічної продукції є набором стандартів і процедур, які встановлюють вимоги до виробництва, обробки та маркування органічних продуктів. Її метою є забезпечення довіри споживачів до органічних продуктів шляхом незалежної перевірки та сертифікації виробництва згідно з встановленими стандартами.

Органічна сертифікація зазвичай проводиться третьою стороною – сертифікаційною організацією, яка спеціалізується на перевірці та сертифікації органічної продукції. Ці організації виконують роль незалежних імплементуючих органів, що перевіряють відповідність виробництва органічним стандартам.

Процес сертифікації органічної продукції включає кілька етапів. По-перше, виробник має подати заявку на сертифікацію та надати всю необхідну документацію про своє виробництво. Далі проводиться інспекція господарства або обробного підприємства, де перевіряються умови виробництва, використання речовин та методів, що відповідають органічним стандартам. Після успішної інспекції сертифікаційна організація оцінює виконання вимог стандарту та приймає рішення щодо видання сертифіката органічної сертифікації. Якщо виробник успішно пройшов усі етапи сертифікації, він отримує право використовувати логотип або марку органічної сертифікації на своїх продуктах і в рекламі.

Система *Organic Certification* забезпечує споживачів достовірною інформацією про те, що продукт вироблено відповідно до стандартів ор-

ганічного виробництва. Це також сприяє збереженню навколишнього середовища, здоров'ю та добробуту тварин, а також підтримці розвитку стійкого сільського господарства.

В Україні систему *Organic Certification* для сертифікації своїх органічних продуктів використовують такі підприємства: “*Agroecology*” – підприємство, що спеціалізується на органічному землеробстві та вирощуванні органічних культур; “*EcoFruit*” – компанія, яка виробляє та експортує органічні фрукти та ягоди; “*Organic Milk*” – виробник органічного молока та молочних продуктів; “*EcoFarm*” – господарство, яке займається органічним вирощуванням овочів та зернових культур; “*Organic Cosmetics*” – виробник органічної косметики та особистої гігієни.

На сьогоднішній день органічне землеробство та виробництво органічних продуктів стає все популярнішим, тому можна очікувати зростання кількості підприємств, що використовують систему *Organic Certification* в майбутньому.

Це лише кілька прикладів систем якості, які використовуються для експорту аграрної продукції. Вимоги можуть варіюватися залежно від конкретних ринків та країн-імпортерів, тому аграрні підприємства повинні дотримуватися встановлених стандартів та отримувати відповідні сертифікати, щоб забезпечити якість та відповідність продукції до вимог ринку.

На жаль, незважаючи на прогресивні наміри вітчизняних агровиробників, не всі з них готові до повноцінного входження на європейський ринок. Тут існують кілька зовнішніх та внутрішніх проблем, які впливають на цей процес. По-перше, якість української продукції не завжди відповідає вимогам Європейського Союзу, і ціна на неї часто вища. По-друге, українці не приділяють належної уваги упаковуванню, тоді як в Європі зовнішній вигляд є одним з найважливіших аспектів після безпечності продукту. По-третє, далеко не всі товаровиробники бачать перспективу в сертифікації своєї продукції. Але, як вже зазначалось вище, жодне вітчизняне підприємство не може гарантувати безпеку продукції без дієвих та сертифікованих систем управління якістю.

Отже, дослідивши наявні підходи до управління якістю в Україні, автор прийшов до висновку, що на сьогоднішній день необхідно імплементувати ефективні системи управління якістю продукції, які б забезпечували ефективність управління якістю шляхом інтеграції процесів управління трудовим потенціалом як основним фактором якості праці та системами управління якістю продукції. З огляду на це, проблема створення ефективної системи управління якістю продукції на основі інтегративного підходу є особливо актуальною.

Використання інтегрованих систем управління якістю в практиці вітчизняних агропромислових підприємств дозволяє підвищити якість продукції та її конкурентоспроможність шляхом застосування системного і процесного підходів до управління якістю продукції. Концептуально інтегровану систему управління якістю продукції слід розглядати як комплекс основних підсистем, які взаємодіють та взаємопов'язуються, впливають на загальну ефективність системи та спрямовані на підвищення якості продукції [1, с. 60].

На *рисунку 4.2* зображена інтегрована система управління якістю, яка ґрунтується на стандартах *ISO 14001, ISO 45001, SA 8000* щодо системи екологічного менеджменту та системи соціальної відповідальності, *ISO серії 9001 та 22000* щодо системи менеджменту якості, процесу побудови, впровадження і сертифікації цих стандартів, а також на стандартах *HACCP, GlobalGAP, Organic Certification* щодо системи менеджменту виробництва безпечної для життя і здоров'я населення харчової продукції.

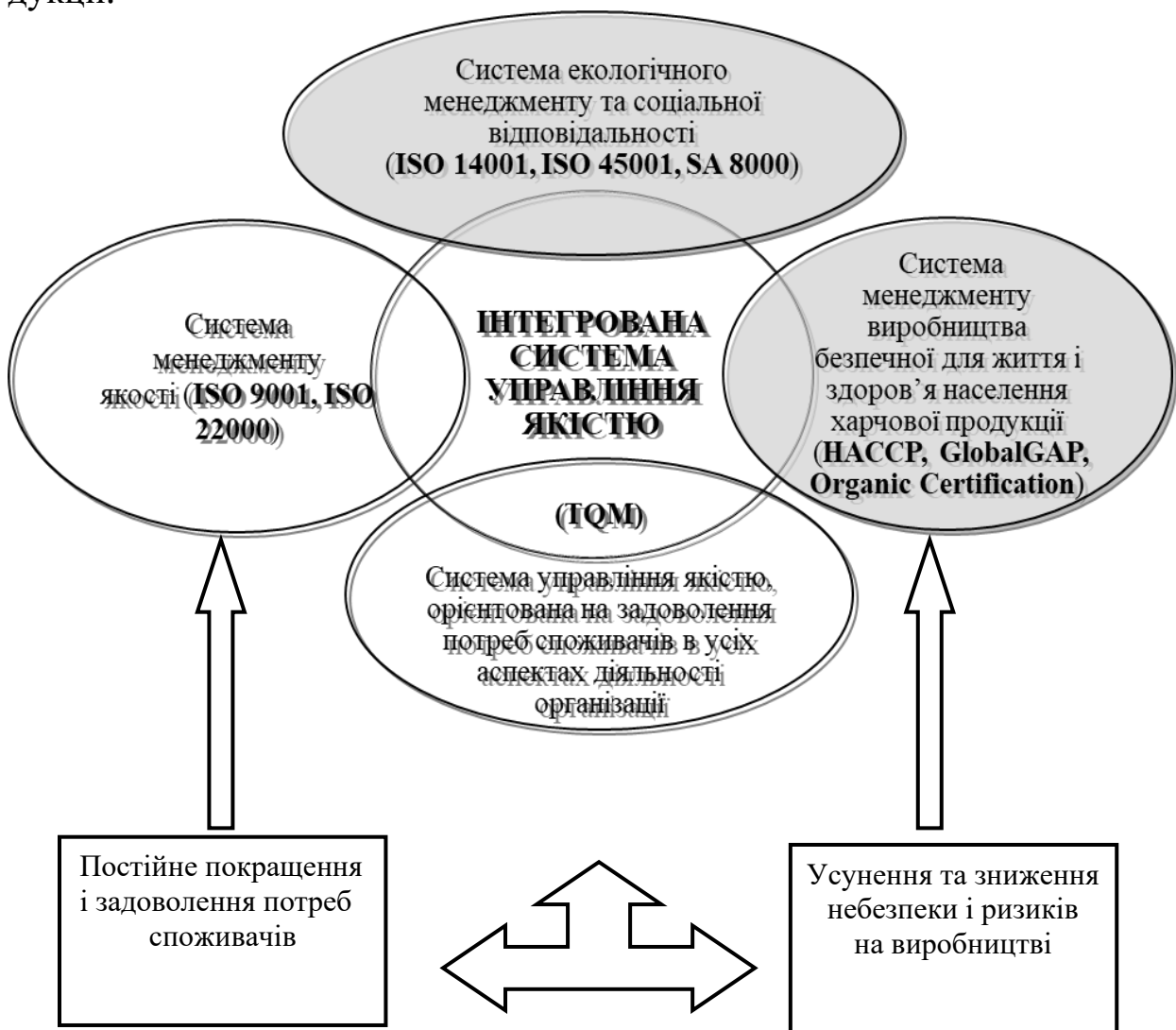

Рис. 4.2. Інтегрована система управління якістю продукції

Інтегрована система управління якістю продукції має бути впроваджена на усіх управлінських та виробничих рівнях підприємства. На кожній ланці функціонування підприємства повинно бути чітке розуміння доцільності імплементації цієї системи як з позиції усунення та зниження небезпеки і ризиків на виробництві, так і подальшого перспективного розвитку самого підприємства, постійного покращення і задоволення потреб споживачів та виготовлення безпечної для життя і здоров'я населення продукції.

Процес упровадження інтегрованої системи управління якістю продукції зображено на *рисунку 4.3*.

Рис. 4.3. Схема впровадження інтегрованої системи управління якістю продукції

Ця схема відображає основні рівні та зв'язки в інтегрованій системі управління якістю аграрної продукції. Вона починається з визначення політики та мети керівництва, а потім переходить до визначення відповідальних осіб та формування команди для управління якістю. Плану-

вання та проектування включають встановлення вимог споживачів та розробку різноманітних процедур та документації. Після цього настає етап реалізації, де здійснюється контроль якості та навчання персоналу. Оцінка та аналіз включає проведення аудитів та аналіз даних про якість. Нарешті, система постійно вдосконалюється шляхом впровадження заходів для покращення та вирішення проблем.

Дана інтегрована система допомагає забезпечити високу якість аграрної продукції на всіх управлінських та виробничих рівнях, забезпечуючи відповідність стандартам якості та вимогам споживачів.

Таким чином, удосконалення системи управління якістю аграрної продукції в умовах вступу України до Європейського Союзу є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та співпраці між урядом, галузевими організаціями, науково-дослідними установами та підприємствами. Це сприятиме покращенню якості аграрної продукції, підвищенню конкурентоспроможності та створенню умов для успішного виходу на європейські ринки.

Пропозиції щодо забезпечення якості та безпеки аграрної продукції:

- ❖ Розвиток та впровадження відповідних законодавчих норм. Уряд України повинен працювати над створенням та удосконаленням законодавчої бази, яка регулюватиме якість та безпеку аграрної продукції через прийняття законів, стандартів і нормативних актів, що встановлюватимуть вимоги до якості, маркування, сертифікації та контролю продуктів.
- ❖ Забезпечення ефективного контролю і нагляду. Потрібно розробити та впроваджувати механізми контролю та нагляду за якістю й безпекою аграрної продукції. Це включає створення відповідних інспекційних служб, проведення регулярних перевірок, відбір зразків для лабораторних аналізів та суворе покарання за порушення.
- ❖ Підтримання наукових досліджень та інновацій. Сприяння науковим дослідженням та інноваціям у галузі виробництва та переробки аграрної продукції допоможе впроваджувати нові технології та методи, які підвищать якість і безпеку продуктів, а також сприятимуть розвитку сучасних систем управління якістю.
- ❖ Сприяння покращенню освіти та свідомості споживачів. Всебічно сприяти підвищенню освіти та свідомості споживачів стосовно якості та безпеки аграрної продукції через проведення інформаційних кампаній, надання доступу до інформації про продукти, етикетки з інформацією про походження та якість, а також сприяти розвитку систем сертифікації та маркування.
- ❖ Адаптація вітчизняної системи якості до міжнародних стандартів. Використання вітчизняними підприємствами європейських та ін-

ших міжнародних систем задля покращення якості вітчизняної продукції, підвищення задоволення споживачів, збільшення експорту та підвищення конкурентоспроможності як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках.

- ❖ Імплементація інтегрованої системи управління якістю на підприємствах агропромислової сфери. Використання інтегрованих систем у практиці вітчизняних агропромислових підприємств дозволить підвищити якість продукції та її конкурентоспроможність шляхом застосування системного і процесного підходів до управління якістю продукції.

Ці заходи сприятимуть покращенню якості та безпеки аграрної продукції в Україні, зміцненню довіри споживачів та підвищенню конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Література

1. Валявський С. М. Управління якістю продукції на підприємстві в умовах входження України в ЄС. Ефективна економіка. 2015. № 11. С. 59-63.
2. Вовк М. В. Проблеми управління якістю на підприємствах в умовах входження України в ЄС. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. 2016. Т. 18, № 2 (69). С. 13-16. DOI: <https://doi.org/10.15421/nvlvet6903>.
3. Півоваров О. А., Миколенко С. Ю., Гезь Я. В. Аналіз втрат харчової сировини в продовольчому ланцюзі. Наука, технології, інновації. 2022. № 1. С. 62-68. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2022-1-09>.
4. ДСТУ ISO 9000:2015. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Чинний від 2016-06-01. Вид. офіц. Київ : УкрНДНЦ, 2016. 18 с.
5. Білан О. Якість продукції як ключовий чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Соціально-економічні проблеми і держава. 2014. Вип. 2 (11). С. 55-61.
6. Пархоменко, В. М. Якість продукції як економічна категорія: проблеми визнання. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2017. (1(47)). С. 93–100. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2009-1\(47\)-93-100](https://doi.org/10.26642/jen-2009-1(47)-93-100).
7. Радченко О. П., Подлісник І. С., Актуальні аспекти управління якістю у контексті поглиблення інтеграційних та глобалізаційних процесів. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 11. С. 11-14. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.11.2>.
8. Калініченко О.І. Удосконалення механізму підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства залізничного транспорту на основі покращення якості продукції. Зб. наук. праць ДНУЗДТ імені В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2011. №2. С. 61-65.
9. Мулик Т.О., Шаргало Н.В. Методичні підходи до аналізу якості продукції. Економіка та управління підприємствами. 2019. Вип. 37. С. 349-356. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure37-50>.
10. Бондаренко С.М. Оцінка рівня якості продукції на підприємстві. Ефективна економіка. 2017. № 4. С. 25–29.

11. Цилюрик Г.І. Якість товару – ключовий важіль забезпечення його конкурентоспроможності. Облік і фінанси АПК: науково-виробничий журнал. 2011. № 1. С. 133–136.
12. Кузьома В. В., Павлюк С. І. Якість продукції як вирішальний фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Бізнесінформ. 2020. № 12. С. 252-258. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-252-258>.
13. Покариніна А.С. Концептуальні підходи до управління якістю продукції на вітчизняних підприємствах. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 3 (50), Ч. 2. С. 71-75.
14. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості. Наукова доповідь / за ред. В.М. Гейця та Т.О. Осташко. ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2016. 184 с.
15. Колодійчук В.А. Перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу АПК України в умовах уніфікації міжнародних логістичних стандартів / В.А. Колодійчук, І.Б. Яців // Економіка України. – 2017. – №7 (668), С. 74-82.
16. Вовк М. В. Управління якістю продукції в системі забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. № 63. С. 52-56. DOI:10.36477/2522-1205-2021-63-08.
17. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991р. № 1023-ХІІ (редакція 19.11.2022р.). URL: <http://surl.li/dypt> (дата звернення 08.06.2023).
18. Про затвердження вимог до розробки, впровадження і застосування постійно діючих процедур, ґрунтованих на принципах НАССР : Наказ Мінагропрод України від 25.12.2015 р., № 590. URL: <http://surl.li/czruy> (дата звернення 8.06.2023).
19. Про основні принципи і вимоги до безпеки і якості продуктів харчування : Закон України від 05.07.2017 р., № 19. URL: <http://surl.li/qkdg> (дата звернення 08.06.2023).
20. Kolodiichuk, V. A. Management of logistical expenses of the AIC enterprises. Scientific / V. A. Kolodiichuk, // Bulletin of Polissia, Scientific Bulletin of Polissia. – 2017. – №2(10). – Ч. 2. – С. 164-169.
21. Колодійчук В. А. Логістична інфраструктура експортного зернового потенціалу України. Агросвіт. 2013. № 15. С. 11-16.
22. Kravtsiv V. Greening of transport and logistics systems of regional agricultural markets / V. Kravtsiv, V. Kolodiichuk, I. Kolodiichuk // Economic Annals-XXI: Journal. – 2018. – №171(5-6)'. – Р. 38-43.
23. Kolodiichuk V. Quality Assessment of Transit Potential of the Transport-Logistics System of Ukraine / V. Kolodiichuk, H. Cherevko, R. Popivniak // Global Business Review (GBR)). First published online March 23, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1177/0972150920907008>
24. Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) 2019/1020 від 20 червня 2019 року про ринковий нагляд та відповідність продуктів, а також про внесення змін до Директиви 2004/42/ЄС та Регламенту (ЄС) № 765/2008 і Регламенту (ЄС) № 305/2011. Офіційний вісник Європейського Союзу. URL: <http://surl.li/jxtiw> (дата звернення 08.06.2023).
25. Дія Бізнес. Експортний напрям. URL: <http://surl.li/ffjfn> (дата звернення 09.06.2023).
26. Сертифікація як перепустка на єваторинок. URL: <http://surl.li/jxtkj> (дата звернення 09.06.2023).
27. Агровинок Херсонщини. URL: <http://surl.li/jxtld> (дата звернення 09.06.2023).

